

Moluccae insulae celeberrimae.

<https://hdl.handle.net/1874/429012>

VIII C. f. 4

om den gheftadighen reghen, by het vuur drooghen, soo datse van de roock swart worden, ende by de Nederlanders meer gheacht, hoewel die in kracht en deught niet beter sijn als de andere. De Boomen groeyen soo geweldig om de vruchtbaerheyt der aerden, datter heele bosschen van komen: dese deylen de inwoonderen, en bewaren de vruchten, om op ghelegghen tijdt te verkoopen.

Inwoonders
van aerdt
en manie-
ren.

De inwoonders van dese eylanden sijn matigh lang, van goetd fatsoen, en bruyn colour. Haer kleedinge is schoon ende eerlijck, te weten, eenen rock tot de knijen toe van fraey zydelaecken, hoewel sy oock bysonder laecken hebben, datse van schorssen der boomen konstigh maecten. De vryers ende jonge mannen draghen kottoenen ringen op 't hooft, diese op feestdaghen met verscheyden bloemen cieren. Haer bovenste kleedt omtrent de borst is open, ende heeft wyde mouwen, diese konnen vrouwen en na de schouderen stooten, so dat sy ghemeynlijck met de armen bloot gaen. Op feestdaghen beroocken sy haer kleederen met een liefelijcken reuck. Die omtrent de Zeekant wonen, houden de wet van Mahumet, van de Arabische kooplyuden, die eertijds daer pleghen te komen, daer toe ghebracht; binnen in 't landt sijn noch veel Heydenen, diese *Alfowes* heeten. Van natuur sijne beleeft en gespraeksaem, niet hoovaerdigh ofte spytigh, soo dat de borgheren van een stad en gemeynthe, vriendelick ende gheruyst met malkanderen leven. Met haer nabuuren en volckeren van andere eylanden hebbense dickmael oorlogh. Sy gaen heel behendigh en dapper met de wapenen om, en wijcken gheen volck van gantsche Indien in strijdtbaerheyt, principael die van Ternata: houden 't voor groote schande in den strijdt te vluchten, al is de vyandt machtigher. Haer wapenen sijn een swaerd en schilt, met een helmet op 't hooft: de swaerden sijn als messen daer de punt afghebroken is, omtrent 't gheveft dun, beneden breedt en swaer: de schilden van licht hout, sonder yser, twee spannen breed, en vier voeten lang, daer sy 't gheheele lichaem mede beschermen. Dese wapenen ghebruycken sy soo voorsichtigh en handigh, datse haer gheheel leven daer in gheoeffent schijnen te hebben. Sy oorloghen meest ter Zee met galeyen en sloopkens, die sy *Corcoras* noemen. Voorts sijne lief hebbers van ledigheyt, ende schouwen den arbeidt, behalven de knechten en slaven. Sy hebben gheenen huysraedt als eenen pot, ende een of twee aerde schotelen tot noodigh ghebruyck, een oft twee matrassen van schorssen der boomen ghevlochten, daer de edelen en de ghe-

meynen man op sit, ende slaept. Sy hebben gheen geldt, beminnen nochtans 't silver, alleen om daer eenighe beeckers ofte vaten van te maken. Sy hebben een eyghen tael, die niet ghemeyns heeft met de andere Indiaensche spraecken; schryven met Arabische letteren. Sy moghen so vele vrouwen trouwen als 't haer lust, maer de kost stelt haer de maet. Sy sijn heel jalours van haer vrouwen ende dochters, soo dat sy niemant in haer huys laten komen om de selve te besoecken; maer wil yemandt haer spreucken, die moet in 't portael ofte de deur blyven staen.

Onde re-
gheeringe.

Voor desen tijdt heeft elck van dese eylanden. sijnen eyghen Koning ghehad. In 't jaer 1604 waren Machian en Motir onder den Koning van Ternaten, Tidora ende Bachian hadden haer eyghen Koningen. Dese hadden altemael haer afkomste uyt een geslacht, so lang de onderdanen konnen ghedencken. De Portugesen sijn eerst tot Ternata ghekomen, ende van de Koning Chajanius vriendelick onthaelt, die haer toeghelaten heeft daer een kasteel te maecten: maer, nae datse qualijck met de inwoonders handelden, en den Koning omghebracht hadden, zijns van de Ternatanen voor vyanden ghehouden, soo datse, door ghebreck van victualie, het kasteel moesten verlaten, welck de inwoonders bemachticht hebben.

Ternata
onder
wien.

Nu ter tijdt hebben de Spangiaerden een schans in Ternata, *Gamalamme* ghenoemt, aen de zuydzyde. De kasteelen *Dangil* ende *S. Lucia* legghen op de frontieren teghen de Hollanders. In 't selve eylandt besitten de Hollanders 't fort *Malayo*, en de oostzyde, welck nu de hoofstads en de Koninglijcke residentie is, de principaelste colonie der Hollanderen in dese contreye. Hier sijn oock 't kasteel *Tolucco*, ende de redout *Tacumma* aen de noordzijde.

Tidora.

Heel Tidora is onder de Spangiaerden, ende heeft gheduurighe oorlogh met die van Ternata. Hier leght het kasteel *Marico*, 't welck de Hollanders eenighen tijdt ghehadt hebben, maer, van de vyand benaut, sijn genootsaect gheweest 't selfde de verlaten.

Motir.

Het eyland Motir is van niemant noch beset, maer yeghelijcke even na. Maer gemerckt daer niet veel profijt van te verwachten is, wordt het van de Hollanders en Spangiaerden weynigh gheacht.

Machian.

Machian is heel onder de Hollanders, die daer twee kasteelen ghemaect hebben *Gnoffa-quia* ende *Taffajoa*.

Bachian.

Bachian is mede Hollandts, in wiens hoeck, *Labono* ghenoemt, leydt het kasteel *Barneveldt*, gheheeten na den Advocaet Barneveldt.

Van wie
ontdeckt.

Onder wie
die nu
zijn.

E Molucche eylanden sijn van de Castilianen eerst ghevonden, en na groot gheschil om der selver besit tusschen de Castilianen en Portugesen ontstaen, zijns den Koning van Portugael als verpandt, ende daernaer met het Koningrijk Portugael aen de Castilianen ghekomen. De voornaemste van die, sijn van de Vereenighde Nederlanden voor sommighe jaren ingenomen, ende ten minsten met neghen kasteelen versterckt, 't Eylandt Banda hebben de voornoemde Nederlanders oock bekome, ende daer een sterck kasteel ghelegh. De selve sijn oock meester gheworden van 't eylandt Amboina, ende hebben den Portugesen allen koophandel in dese eylanden benomen. Sy handelen mede soo sterck met de Chinesen als de Portugesen, aen welcke Portugesen sy dese kusten onveyl maken: soo dat de Hollanders nu vele jaren meer schepen met allerhande specerijen, behalven kaneel, gheladen uyt Oost-Indien gekreghen hebben, als de Portugesen; ende den koophandel van Indien meest na haer ghetrocken; vele van hare schepen met Indiaensche waren gheladen genomen, ofte doen sincken: daerenboven hebben de Portugesen de vorige jaren groote schade gheleden, door dien vele karaquen in de Zee vergaen oft ghestrant sijn.

Ghele-
gheentheid.

Onder de Molucche eylanden sijn dese vijf de voornaemste, *Ternata*, *Tidora*, *Motir*, *Machian*, en *Bachian*, waer van Ternata het noordelijckste is. Omtrent Ternata aen de noordtzyde leght een kleyn eylandeken *Hari* genaemt. Ternata en Tidora legghen soo na by malkanderen, dat men met een grof gheschuts koghel van d'een kust den ander kan bereycken. Tusschen dese twee leght het eylandt *Mitterra*. Machian en Bachian sijn de zuydelijckste. De inwoonders van Ternata sijn groote vyanden der Portugesen, die het meeste deel van Tidore besitten. Dese eylanden legghen ghestreckt langs de westkuste van Gilolo. Sy hebben vele hooghe berghen, bysonder Ternate, daer een solferbergh is, die met een noorde windt vuyt spouwt. Het grootste heeft qualijck 6000 schreden in den omloop. De omgang van alle 't samen is omtrent 26 mylen. Het aerdtrijck is dor als een spongie, ende treckt al den reghen, eer hy in de zee loopt. Hier wassen verscheyden specerijen, als noten muscaet, mastigh, gengber, peper, aloë, en fantalhout, maer besonder groote menighe naghelen, die alleen

Vrucht-
baerheyt.

Asia.

daer wassen, ende eenighe in 't eylandt Amboina, daer alle landen der aerde mede voorsien worden. Rijs, kooren, en andere vruchten diene, tot 's menschen onderhoudt, sijn hier niet, meer door onachtsaemheyt der inwoonderen, als onvruchtbaerheyt der aerde. De kruyt nagelen vindt men meest in Machian en Ternate, in Bachian weynigh, in Tidora ende Motir passelijck. Sy wassen op hooghe boomen, die op 't gebergte onder andere staen, omtrent een half myle van de zeekust. De blaren sijn als van laurieren, doch wat dunder, en met scharper spitzen: de bloemen komen voorts als een rond schildeken, en gelijcken de bloemen van orangie appelen, sijn eerst wit, daerna groen, ten laetsten roodt en hardachtigh; groen zijnde, gaen in lieflijckheyt van reuck alle ghebloemte ter wereldt te boven. Als de bloem valt, siet men de vruchten voortkomen als naghelen, daer van sy oock den naem by de Nederlanders hebben. De bladeren gheknot, hebben den selven smaek als de vruchten. De boomen hebben maer eens in 't jaer rype vruchten, hoewel dat men altijd daer bloemen, onrype ofte rype vruchten op vindt. De tijdt dat mense pluckt, is Augustus, September, October, en December. Rondom die boomen walt gheen gras, nochte eenigh kruyt, want de boomen trecken alle vochtigheyt rondom na haer. Ghemeynlijck als sy bloeyen, regent het sterck vele daghen naer malkanderen, niet sonder groote schade der bloemen, want sy de vochtigheyt ende koude winden niet konnen verdragen: nochtans sijn de vruchten niet weynigher, want als de reghen ophoudt, en 't aerdtrijck weder verwarmt wordt: brengen de bloemen nieuwe vruchten voort. Men pluckse ghemeynlijck de vierde maent naer datse ghebloeyt hebben. Als sy die willen plucken, maken sy het onder de boomen schoon en effen, en laten se in 't plucken neder vallen, vergaderense dan, en brengen se by den anderen; in 't ghemeen sijn op de boomen de naghelen meerder als de bladeren. Het gaet met dese naghelboomen anders als met de boomen hier te lande, die dickwils vol bloeyen, en weynigh vruchten kryghen, maer aen dese worden alle bloemen naghelen. De naghelen die onder de boomen vallen en blyven, wassen seer haest op, en eer acht jaren brengen sy weder naghelen voort. De boomen konnen, soo men seydt, hondert jaren oudt worden. Sy sijn soo vruchtbaer, dat men van eenen twee baren pluckt, dat is, 1250 Hollandsche ponden, want een Bar weeght 625 ponden. Als men die eerst af treckt, sijne wat root, maer in de Sonne gedrooght, worden se swart. Somwijl moet men se,

E om